

Antoni Pou

JAUME PATUEL, *El mapa no es el territorio. Mi viaje hacia la consciencia transpersonal*, Madrid, Sirena de los Vientos, 2018, 213 pp.

Jaume Patuel, professor i psicoterapeuta a la Fundació Vidal i Barraquer durant molts anys, als seus 83 ens fa el regal de compartir el seu itinerari intel·lectual, existencial i espiritual. Va ser salesià durant vint-i-cinc anys, i en els seus estudis de teologia va viure la renovació postconciliar de manera apassionada. Alhora, nous reptes existencials i afectius que provenien del seu interior van fer que entrés en contacte amb el món de la psicologia.

L'obra que aquí presentem consta de tres parts: «El mapa no es el territorio», «Dialogando con Freud desde el diván» i «Hacia la consciencia transpersonal». En la primera part trobem una síntesi molt ben elaborada de l'evolució del seu pensament, a partir de cada una de les etapes (o «moments» com en diu ell) de la seva biografia. Els cursos de Teologia Fonamental, a Sant Cugat, amb els jesuïtes, l'any 1969, representen un abans i un després. Conceptes com *encarnació* o *resurrecció*, entre molts altres, són repensats i prenen un nou significat existencial, de tal manera que anomena aquesta etapa «cristologia». El 2002, després de la mort de la seva primera esposa (amb només 47 anys), inicia un nou moment on descobreix la *psicologia transpersonal* de mans del mateix Stanislav Grof, i comença a concebre Crist com el *mestre interior*, etapa que ell anomena «jesulogia». Els últims anys els descriu com una nova etapa biogràfica que anomena «sofiologia», on la seva experiència espiritual s'ha tornat més mística i transcultural: una consciència *kòsmica*, on el silenci, la meditació i la contemplació ocupen un lloc privilegiat.

En la segona part del llibre, Jaume Patuel comparteix amb nosaltres els seus coneixements de psicoanàlisi que li serveixen de base, però els eixampla amb una concepció antropològica més oberta a la transcendència. Primer exposa la síntesi d'una nova concepció de

la personalitat amb diverses metàfores per comprendre la complexitat humana, i finalitza amb unes pàgines sobre la culpabilitat, tema que va estudiar seriosament durant molts anys. En l'experiència de la psicoanàlisi, Jaume Patuel trobà un ajut per comprendre millor les dinàmiques del món emocional. Precisament en el capítol titulat *Diálogo con Freud desde el diván: el psicoanálisis como biografía o una fundamentación epistémica*, dialoga de manera imaginària amb Sigmund Freud, a través de la imatge mental del qui va ser durant molts anys el seu psicoanalista, i ens mostra el propi itinerari existencial. Aquestes pàgines són especialment interessants perquè ens transporten a una època eclesial i social molt dinàmica, la dels anys setanta del segle passat, plena de canvis, i hi veiem com la va viure el protagonista de la nostra història: llegint, discutint, conversant, moltes vegades anant a contracorrent per trobar les seves pròpies respostes, en un exercici constant de sinceritat amb ell mateix i d'honestedat intel·lectual.

Aquests dos camps, la teologia i la psicoanàlisi, que sovint es veien com a oposats, tant per certs sectors més conservadors de l'Església com per alguns psicoanalistes, es van anar entrelaçant de manera espontània i natural en l'ànima del Jaume. Això li ha exigint una constant feina intel·lectual de recerca al llarg de la vida, tant en l'àmbit teològic i espiritual com en l'àmbit psicoanalític i psicològic, per tal d'expressar amb llenguatge entenedor per a tothom la seva experiència i per fer avançar el diàleg interdisciplinar. Gran coneixedor de l'obra de Sigmund Freud, i gràcies a la recerca espiritual que mai no ha abandonat, s'ha interessat de manera especial per la correspondència entre el pare de la psicoanàlisi i Oskar Pfister, pastor protestant que intentava integrar les noves descobertes psicològiques al cristianisme i a la pràctica pastoral.

La tercera part està dedicada a la psicologia transpersonal. Jaume Patuel ha anat amb Freud més allà de Freud (parafraçant el títol d'una obra sobre Paul Ricoeur escrita per Giovanni Cucci), perquè gràcies a la seva recerca constant en l'àmbit de l'espiritualitat

i a partir de la comprensió de la psicoanàlisi com un gran camp hermenèutic, s'ha anat obrint a la psicologia transpersonal i a la psicologia analítica de Carl Gustav Jung. No hi ha cap model psicològic que pugui explicar la complexitat de la vida humana i, per tant, cal fer una síntesi amb les aportacions més rellevants de cada corrent. Jaume Patuel ens va contant com va teixint la seva comprensió de l'ésser humà a partir de lectures, cursos, encontres amb persones o grups, i ens explica pedagògicament com aprofitar-nos del millor de cada una de les intuïcions de les diverses teories. Per això es pot dir que no tan sols ens proporciona la geografia de la seva ànima, sinó un veritable mapa de la psicologia del segle xx, que ens pot guiar en la recerca d'eines i lectures que ens proporcionin gruix d'humanitat.

Ramon Prat i Pons

JOAN VIÑAS SALAS, *Com viure amb la malaltia. Des de l'experiència d'un metge malalt cristià*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2018.

El llibre del Dr. Joan Viñas és una reflexió sobre el sentit de la vida a partir de l'experiència d'una malaltia personal greu. El lector del llibre, no solament el que està malalt sinó també el que gaudeix d'una bona salut, hi trobarà un mirall que l'ajudarà a interpretar i a millorar la seva pròpia vida, perquè el Dr. Joan Viñas, amb un llenguatge planer i lluminós, ofereix tres claus per comprendre el sentit del sofriment en el misteri de la vida.

La primera clau, que brolla de la seva condició de metge, cirurgià i catedràtic de cirurgia, i del fet de ser exrector de la Universitat de Lleida i expert en gestió acadèmica i social, és la clau *científica*: la percepció realista que la malaltia greu planteja a la condició humana, l'anàlisi lúcida de les seves causes i un diagnòstic honest.

La segona clau és la *humanista*, que és la que emergeix de la refle-

xió des de la maduresa humana, la que no s'ha tancat en la mirada científica i tècnica, sinó que es planteja honestament les grans preguntes davant la limitació de la nostra condició humana i, assenyalamment, davant la malaltia i la mort. El Dr. Viñas ja havia elaborat a bastament aquesta dimensió humanista de la malaltia i de la salut durant el seu compromís de molts anys al costat dels malalts de SIDA, treballant per la humanització de la medicina i com a delegat diocesà de pastoral de la salut a Lleida.

La tercera clau és la fe *cristiana*, viscuda enmig de les turbulències de la vida, d'ençà que era jove, a la universitat, passant pel llarg recorregut professional fins avui, puix que, malgrat les limitacions de la seva salut, actualment continua servint els malalts que estima. Una infermera de la planta de cirurgia de l'Hospital Arnau de Vilanova de Lleida explicava amb emoció que el Dr. Viñas, a banda de la visita mèdica professional diària als pacients acompanyat de l'equip mèdic, cada matí i cada vespre va a veure i a saludar les persones malaltes. Aquesta fe és viscuda amb una convicció personal centrada en Crist, però està oberta a les persones de les altres religions i, sense barreres, als companys i companyes agnòstics i ateus.

El lector, doncs, trobarà aquestes tres claus esmentades (científica, humanista i cristiana) ben integrades. Per això, la narració harmònica de l'experiència de la seva malaltia li resultarà amable i tendra. Aquesta narració, feta amb un llenguatge senzill i entenedor per a tot tipus de lector, fins i tot li resultarà fascinant.

En definitiva, el llibre pot ajudar a descobrir que solament quan estem preparats per a la mort ho estem també per a la vida. Aleshores, prenem consciència que el temps present (l'ara i l'aquí), viscut des de l'actitud existencial que suggereix el llibre, és el millor *present* (el millor regal) que ens podem fer a nosaltres mateixos i als altres en totes les circumstàncies de la vida, en la salut i en la malaltia, en la joia i en el dolor, en la pau i en el conflicte, en la vida diària i davant el misteri de la mort.

Antoni Matabosch

STEPHEN SMITH, *La huida hacia Europa. La joven África en marcha hacia el Viejo Continente*, Barcelona, Arpa, 2019.

Aquest llibre segur que pot provocar un gran debat per les dades que aporta i per les interpretacions i les conseqüències polítiques que podria desfermar. En un tema tan sensible com la immigració, la polèmica està servida. El desig de l'autor és aportar objectivitat: «Mi intención aquí no es seguir polarizando el debate sino informar y proporcionar una base factual sobre la que cada cual pueda posicionarse políticamente. De manera más precisa, pretendo evaluar la importancia de África como reserva migratoria y, en la medida que me sea posible predecirlo, de qué magnitud serán los flujos migratorios que irán hacia Europa y en qué plazo» (p. 15).

Smith aporta unes dades contundents que, si són certes, haurien de preocupar-nos. El 1885, després de la Conferència de Berlín, on es fixà el repartiment colonial, Europa (sense comptar-hi Rússia) tenia 275 milions d'habitants, i l'Àfrica, més de sis vegades més extensa, 100 milions. Entre 1960 i 2015, només l'Àfrica subsahariana ha passat de 230 milions d'habitants a 1.000 milions, i l'any 2050 hi haurà 2.500 milions d'africans. Actualment més del 40% de la població africana té menys de 15 anys, però el 2050 el 66% tindrà menys de 30 anys. La Unió Europea té actualment 510 milions d'habitants, però la seva població es va envellint i disminuint i hom calcula que l'any 2050 serà de 450 milions. «En resumen, habrá un europeo más bien mayor, cercano a la cinquentena, por cada tres africanos, de los cuales dos estarán en la flor de la vida» (p. 21). Segons l'ONU, la Unió Europea hauria d'acollir 50 milions d'immigrants abans del 2050 per estabilitzar el nombre d'habitants, però de fet per estabilitzar la població activa se'n necessitarien 80 milions (1,6 milions cada any). Tanmateix, diu Smith, «incluso después de la oleada de 2015, Europa no está preparada para llegadas de esa magnitud. La inmigración sigue siendo un campo de minas políti-

co, tanto en la entrada —en lo relativo al control de las fronteras y a las reglas de admisión— como en el establecimiento, en lo relativo a los modelos de integración».

Per tant, allò que per un costat és necessari, per l'altre és inasumible. Però no s'acaba aquí. Fins ara, l'Àfrica subsahariana era encara massa pobre i estava massa apartada, massa llunyana. Però l'emergència d'una classe mitjana (o almenys no miserable), que es pot quantificar en uns 400 milions de persones, fa possible l'emigració a terres llunyanes, atretes pel «paradís» que els mostren les noves tecnologies. I conclou l'autor: «Es decir, que un número creciente de africanos está “en contacto directo” con el resto del mundo y puede reunir los medios necesarios para salir a buscar fortuna» (p. 19). Segons *Africa Rising* (dades que Smith dona per bones), el 2050 viuran a Europa entre 150 i 200 milions d'afroeuropèus, entre migrants i descendents (ara n'hi ha uns 9 milions). Entre una quarta i una cinquena part de la població europea seria, aleshores, d'origen africà.

Malgrat que l'autor al començament del llibre afirmà que només volia aportar dades, cap al final fa una afirmació optimista i proposa alguns models o escenaris possibles. Diu: «El reencuentro migratorio está a punto de cambiar de escala. Pero la unión forzada entre la joven África i el Viejo Continente no es aún una fatalidad. Hay margen para decisiones políticas africanas y europeas, idealmente de común acuerdo entre ambas. El desafío podría ser incluso una oportunidad. Pero se produce tarde y el pasado proyecta una sombra inquietante sobre el futuro. La tentación de “seguir la senda” de ayer en lo que respecta a la planificación de los nacimientos en África o a las “necesidades” de mano de obra inmigrante en Europa puede transformar los flujos migratorios en una huida hacia Europa» (p. 215).

Pel que fa als possibles escenaris de futur, Smith n'enumera cinc: (1) l'*Euràfrica*, que es basaria en una bona acollida dels migrants africans des de l'esperança de rejuvenir el Vell Continent i que es faci

més divers i dinàmic; (2) l'*Europa fortalesa*, que intenta posar fronteres estrictes i tanques per evitar el flux migratori (certa opinió pública hi estaria d'acord i «a Europa no le faltan medios para reforzar sus fronteras: después de todo, es rica y se enfrenta a desfavorecidos. Sin embargo, ante el aumento en masa que se predice en este libro, cualquier tentativa centrada únicamente en la seguridad está abocada al fracaso» [p. 221]); (3) la *deriva mafiosa*, que deixaria el problema en mans de traficants i organitzacions criminals organitzades; (4) la *tomada al protectorat* mitjançant pactes amb règims africans corruptes i protegits que impedissin la fugida vers Europa; i (5) la *política de qualsevol cosa*, és a dir, fer una mica de tot, sense passar-se, combinant els escenaris descrits anteriorment. L'autor no presenta un sisè escenari, potser el més efectiu i just, que consistiria a fer tot el possible des d'Europa per fer sortir Àfrica de la pobresa extrema. Segons Smith, una certa promoció econòmica produeix immigració; però si en uns decennis hi hagués un desenvolupament real del continent africà, potser es podria revertir la tendència actual.

Potser és això el que se suggereix veladament al final del llibre: «Los jóvenes africanos van cueste lo que cueste, aunque no tengan más que una vaga idea de lo que les espera al otro lado de las fronteras. Se sienten encerrados y huyen para liberarse. Se equivocan de dirección. Durante la redacción de este libro, a menudo he pensado en una África que se beneficiase de toda la energía que se pone en marcha para darle la espalda. ¿A qué se parecería?» (p. 225).